

DOROTA NOWAK

KONSULAT HISZPAŃSKI W GDAŃSKU
W DRUGIEJ POŁOWIE XVIII WIEKU
KILKA UWAG O MOŻLIWOŚCIACH BADAWCZYCH

Gdańsk – bezapelacyjnie jedno z najważniejszych miast w dziejach Rzeczypospolitej oraz główny port w basenie Morza Bałtyckiego – do dzisiejszego dnia doczekał się wielu prac na swój temat. Począwszy od najogólniejszych syntez omawiających jego dzieje na przestrzeni wieków, po szczegółowe analizy zajmujące się konkretnymi zagadnieniami. Bogactwo, a także różnorodność opracowań i artykułów dotyczących tego miasta prezentuje się imponująco. Nie powinno to dziwić, skoro przestrzeń badawcza jest ogromna, a materiały archiwalne dają nadal możliwości odkrywania nowych problemów.

Dlatego w tym tekście chciałabym poczynić kilka uwag związanych z tematem, który jest przedmiotem pracy doktorskiej powstającej na podstawie gdańskich raportów Luisa Perrota¹ z lat 1752-1755, w Katedrze Historii i Kultury Krajów Języka Hiszpańskiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, pod kierunkiem dr. hab. Cezarego Tarachy.

W szeroko rozumianej problematyce stosunków polsko-hiszpańskich w dalszym ciągu istnieje szeroki obszar poznawczo-badawczy. Chodzi tu między innymi, a może i przede wszystkim, o najbardziej interesujący mnie problem dotyczący wzajemnych relacji osiemnastowiecznego Gdańska z Półwyspem Iberyjskim.

Informacje dotyczące kontaktów handlowych polskiego portu z państwem hiszpańskim, zostały omówione przez Marię Bogucką². Zauważa ona, że

---

Mgr DOROTA NOWAK – doktorantka, Instytut Historii KUL, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: wj_nowak1@wp.pl

¹ Luis Perrot – pierwszy konsul narodowości hiszpańskiej w latach 1752-1758.

² M. B o g u c k a, *Handel Gdańska z Półwyspem Iberyjskim w pierwszej połowie*

o ile te najwcześniejsze, bo pochodzące z XIV i XV wieku, powiązania gdańskiego handlu z Półwyspem Iberyjskim doczekały się obszernych studiów na swój temat, to okres XVI i XVII wieku, mimo iż posiada opracowania odnoszące się do tego zagadnienia, nadal może dostarczyć okazji do odkrywania nowych problemów. Sposobność taką daje zachowana, lecz nie wykorzystana baza źródłowa oraz różnorodne aspekty dotyczące tej sprawy, które zostały niedostatecznie przeanalizowane³.

Moim zdaniem podobnie przedstawia się sytuacja w odniesieniu do wzajemnych powiązań gdańsko-hiszczańskich w XVIII wieku. Informacje związane z osiemnastowiecznym handlem między Gdańskiem i Półwyspem Iberyjskim zostały omówione między innymi w publikacjach Edmunda Cieślaka⁴ oraz Cezarego Tarachy⁵.

Edmund Cieślak w sposób ogólny prezentuje gospodarcze powiązania Gdańska z Hiszpanią i jednocześnie wskazuje trudności, jakie występują w ustaleniu rzeczywistego obrazu tego handlu jedynie na podstawie statystyki ruchu statków, która może go zniekształcać. Natomiast przedstawiona przez Cezarego Tarachę gdańska misja hrabiego Pedro Pablo Arandy⁶, hiszpańskiego ambasadora w Warszawie, przypadająca na rok 1761, to jedynie jego epizodyczna działalność, która nie przyniosła niestety spektakularnych sukcesów i nie wpłynęła znacząco na podniesienie wymiany towarowej Półwyspu Iberyjskiego z polskim portem⁷.

XVII w., „Przegląd Historyczny” 60(1969), z. 1, s. 1-23; t a ż, *Handel zagraniczny Gdańska w I połowie XVII wieku*, Wrocław-Kraków 1970; t a ż, *Handel niderlandzko-gdański w latach 1597-1651 w świetle amsterdamskich kontraktów frachtowych*, „Zapiski Historyczne” 33(1968), z. 3, s. 171-192.

³ B o g u c k a, *Handel Gdańska z Półwyspem Iberyjskim*, s. 1.

⁴ E. C i e ś l a k, *Europejskie powiązania gospodarcze Gdańska w XVIII wiek*, „Nautologia” 30(1995), z. 4, s. 8-9.

⁵ C. T a r a c h a, *Misja Pedro Arandy w Gdańsku. Kilka uwag o handlu gdańsko-hiszpańskim w drugiej połowie XVIII wieku*, „Rocznik Gdański” 52(1992), s. 159-186; t e n ż e, *Jeszcze o misji Pedro Arandy w Gdańsku w 1761 roku*, „Rocznik Gdański” 56(1996), z. 2, s. 17-22.

⁶ Pablo Pedro Abarca de Bolea, conde de Aranda (1719-1798) – aragoński arystokrata, wojskowy, polityk i dyplomata. W latach 1760-1762 hiszpański ambasador nadzwyczajny w Warszawie. Por. C. T a r a c h a, *Ambasada hiszpańska w Polsce w latach 1760-1762. Organizacja i funkcjonowanie*, „Przegląd Historyczny” 87(1996), z. 4, s. 769-793; t e n ż e, *Prywatna korespondencja hrabiego Arandy z Warszawy (1760-1762)*, „Roczniki Humanistyczne” 48(2000), z. 2, s. 293-311.

⁷ T a r a c h a, *Misja Pedro Arandy w Gdańsku*, s. 170-171.

W dalszym ciągu istnieje wiele zagadnień dotyczących obustronnych kontaktów gdańsko-hiszpańskich, które wymagałyby przeprowadzenia kwerend nie tylko w archiwach polskich, ale również w hiszpańskich. Takim właśnie zagadnieniem, mało znanym szerszemu czytelnikowi, jest na przykład fakt istnienia oraz funkcjonowania na przełomie XVII i XVIII wieku gdańskiego konsulatu w Kadyksie⁸, jak również sprawa powstania i aktywności w drugiej połowie XVIII wieku hiszpańskiej placówki konsularnej w Gdańsku.

W tym miejscu – jak wspomniałam – chciałabym jednak skupić się i przybliżyć możliwości badawcze związane z tematem działalności hiszpańskiego osiemnastowiecznego przedstawicielstwa konsularnego w tym polskim porcie.

W naszej rodzimej literaturze problem ten nie jest jeszcze dokładnie zbadany i dość pobieżnie potraktowany. Niewielkie wzmianki dotyczące go pojawiają się między innymi w studium Edmunda Cieślaka⁹, poświęconemu funkcjonowaniu w Gdańsku francuskiej placówki konsularnej. Wymienione są w nim osoby Luisa Perrota, José Pauló¹⁰ i Carlosa Macarty¹¹, czyli trzech konsulów narodu hiszpańskiego działających w tym mieście. Polskie opracowania odnotowują jedynie takie wydarzenie¹², a niektóre, podobnie jak praca Cieślaka, opierają się na artykule Adolfa Poschmana¹³.

O wiele bogatsza w informacje na temat istnienia konsulatu w Gdańsku oraz osiemnastowiecznych powiązań gdańsko-iberyjskich jest literatura hiszpańska. Oprócz wzmiankowanego autora wymienić tu można prace José Pradellsa Nadala¹⁴, Francisco Bernardo Mayorala¹⁵, Francisco Javiera Guilla-

---

⁸ Podczas przeprowadzanej przeze mnie kwerendy w Archiwum Państwowym w Gdańsku natknęłam się na listy skierowane do władz Gdańska, a pochodzące właśnie z Kadyksu, które dobitnie świadczą o fakcie funkcjonowania takiego konsulatu przez okres kilkudziesięciu lat. Por. Archiwum Państwowe w Gdańsku [dalej cyt.: APG], Akta Miasta Gdańska. Korespondencja z lat 1525-1793 i 1808-1813, Hiszpania, sygn. 300, 53/798, k. 183-248.

⁹ E. C i e ś l a k, *Francuska placówka konsularna w Gdańsku w XVIII wieku: status prawny – zadania działalności*, „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego PAU” 90(1999).

¹⁰ José Pauló – konsul hiszpański w Gdańsku w latach 1762-1763.

¹¹ Carlos Macarty – konsul hiszpański w Gdańsku w latach 1763-1773.

¹² C. T a r a c h a, *Szpiedzy i dyplomaci. Wywiad hiszpański w XVII wieku*, Lublin 2005, s. 98.

¹³ A. P o s c h m a n, *El consulado español en Danzig desde 1752 hasta 1773*, „Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos” 40(1919), s. 207-230; por. C i e ś l a k, *Europejskie powiązania gospodarcze*, s. 1-9; A. K u c h a r s k i, *Hiszpania i Hiszpanie w relacjach Polaków. Wrażenia z podróży i pobytu od XVI do początku XIX w.*, Warszawa 2007, s. 153.

¹⁴ J. P r a d e l l s N a d a l, *La expansión consular española en siglo XVIII*, Rozprawa doktorska, Alicante 1988; t e n ż e, *Diplomacia y comercio: la expansión consular española*

mon Alvareza¹⁶. Jednakże i one nie wyczerpują całkowicie możliwości, jakie daje materiał źródłowy zgromadzony w hiszpańskich archiwach.

Dokumenty dotyczące zagadnienia związanego z działalnością konsulatu hiszpańskiego w Gdańsku w latach 1752-1773, po stronie hiszpańskiej, odnajdziemy w głównej mierze w Archivo General de Simancas. W zespole o nazwie Secretaria de Estado natrafimy między innymi na korespondencję Luisa Perrota z lat 1752-1755 (legajo 6559), 1756-1769 (legajo 7649), a także Carlosa Macarty z lat 1770-1773 (legajo 7650). Dla uzupełnienia i pełnego zobrazowania stosunków gdańsko-hiszpańskich z tego okresu, mogłyby zapewne posłużyć wcześniejsze raporty Luisa Perrota pisane do władz hiszpańskich z placówki w Szwecji oraz te z początkowego okresu jego pobytu w Marsylii (legajo 7662, 7663), czy choćby listy José Pauló (legajo 7656, 7681), jak również Carlosa Macarty z Elseneur¹⁷ (legajo 7650, 7654).

Ze strony polskiej materiały archiwalne dotyczące funkcjonowania konsulatu hiszpańskiego w Gdańsku znalazłam w tamtejszym Archiwum Państwowym w zespole pod nazwą Akta Miasta Gdańska. Korespondencja z lat 1525-1793 i 1808-1813. Dokumenty te stanowią część zbioru o nazwie „Hiszpania”. W sumie jest to jedenaście dokumentów dotyczących bezpośrednio tego tematu, napisanych w języku hiszpańskim oraz po łacinie. Są to przeważnie listy mianujące poszczególne osoby na stanowisko konsulów hiszpańskich w polskim porcie. W kolejności więc potwierdzenie mianowania i akredytowania przez Ferdynanda VI Luisa Perrota na wymienione wyżej stanowisko, datowane na dzień 8 maja 1752 r.¹⁸ Następnie dwie nominacje Karola III dla José Pauló¹⁹ z 26 stycznia 1762 r. oraz Carlosa Macarty²⁰ z 3 października 1763 r. List Macartiego z 1 listopada 1773 r. w sprawie utworzenia

---

en el siglo XVIII, Alicante 1992, s. 473-478; t e n ż e, *Los consules espanoles del siglo XVIII. Caracteres profesionales i vida cotidiana*, „Revista de historia moderna: Anales de la Universidad de Alicante” 10(1991), s. 209-260.

¹⁵ F. B e r n a r d o s M a y o r a l, *La creación del consulado español en el Havre a mediados del siglo XVIII*, „Hispania. Revista Española de Historia” 49(1989), nr 172, s. 554-555.

¹⁶ F. J. G u i l l a m o n A l v a r e z, *Noticias sobre el comercio de la Ciudad Danzig: La embajada del Conde Aranda en Varsovia (1760-1762)*, „Annales de Universidad de Murcia” 40(1982), z. 3-4, s. 259-290.

¹⁷ Elseneur – obecnie Helsingør – miejscowość w Danii.

¹⁸ APG, Akta Miasta Gdańska. Korespondencja z lat 1525-1793 i 1808-1813, Hiszpania, sygn. 300, 53/798, k. 249-252 i 253-255.

¹⁹ Tamże, k. 259-261 i 263-265.

²⁰ Tamże, k. 269-271.

gdańskiego wicekonsulatu²¹ oraz dwa jego pisma, jako konsula hiszpańskiego w Elseneur, nadane do władz miasta Gdańska²². Jako ostatnia w tej grupie znajduje się nota Luisa Miguela Badina²³, nadana 6 maja 1786 r. z Elseneur²⁴. Na osobnych kartach między poszczególnymi informacjami figurują zapiski w języku niemieckim, poczynione już po ich odczytaniu w senacie gdańskim.

W porównaniu z zasobami, jakie prezentują się po stronie hiszpańskiej, nie jest to materiał pokaźny, ale mimo wszystko pomocny do poszerzenia badań nad obustronnymi stosunkami w drugiej połowie XVIII wieku.

Dla porównania chciałabym przedstawić materiał z Archivo General de Simancas, a mianowicie korespondencję Luisa Perrota z lat 1752-1755 (legajo 6559), która – jak już wspomniałam – stanowi podstawę źródłową pisanej przeze mnie pracy doktorskiej.

Wykorzystywane archiwalia obejmują 252 dokumenty, które można pogrupować w następujący sposób: raporty konsula, instrukcje, zestawienia handlowe produktów i cenniki niektórych towarów.

Najliczniejszą grupę w dokumentacji stanowią raporty Luisa Perrota do rządu hiszpańskiego. Łącznie jest ich 203, pisanych w języku hiszpańskim, ale spotkamy również napisane po francusku lub łacinie. Wśród nich znajduje się 111 listów nadanych z Gdańska przez pierwszego hiszpańskiego konsula w okresie od 6 września 1752 do 27 kwietnia 1754 (tylko jeden, wysłany 10 sierpnia 1752 r. pochodził z Frankfurtu nad Menem). Z czego dziewiętnaście pism zostało zaszyfrowanych (cztery w całości i piętnaście częściowo). Z tego czasu pochodzą jeszcze dwa listy, jeden nadany do José de Carvajala y Láncaster²⁵ w Almadén z 9 maja 1753 r., jednakże podpis nadawcy nie został przeze mnie zidentyfikowany, z uwagi na jego nieczytelność. Drugi został wystawiony przez Pedro Pau²⁶ dnia 28 grudnia 1753 r. w Brukseli. Następne listy autorstwa Luisa Perrota adresowane były do markiza de Huéscar²⁷, a datowane są na 11, 18, 25 maja i 1, 8 czerwca 1754 r. Odbiorcą

---

²¹ Tamże, k. 277.

²² Tamże, k. 279 i 280.

²³ Luis Miguel Badin – konsul hiszpański w Elseneur w latach 1781-1797.

²⁴ Tamże, k. 281.

²⁵ José Carvajal y Lancaster (1698-1754) – hiszpański mąż stanu. W latach 1746-1754 pełnił funkcję pierwszego sekretarza stanu (Primera Secretario de Estado de España).

²⁶ Pedro Pau – w latach 1751-1758 konsul hiszpański w Ostendzie.

²⁷ Fernando de Sliva y Álvarez de Toledo, Marqués de Huéscar (1714-1776) – hiszpański

kolejnych 82 raportów został Ricardo Wall²⁸. I w tym przypadku także odnotujemy dwadzieścia jeden listów szyfrowanych (pięć w całości i osiemnaście częściowo).

W tym miejscu warto zaznaczyć, że w zbiorze tym istnieją jeszcze następujące dokumenty: list Luisa Perrota – jeden skierowany do Carvajala oraz drugi – do króla w sprawie jego nominacji na stanowisko konsula w Gdańsku, brudnopis aktu mianowania na to stanowisko (brak w nim daty dziennej i podpisu króla) oraz paszport.

Drugą grupę pism stanowią różnorodne instrukcje i przepisy między innymi: instrukcja dla osoby, która została mianowana na stanowisko konsula, instrukcja króla duńskiego z 24 lutego 1749 r. dla konsulów w zagranicznych portach, wyciąg z orzecznictwa konsularnego stosowanego w Europie, Azji i Afryce przez konsulów holenderskich, angielskich i francuskich, wyciąg z morskiego kodeksu handlowego, stosowanego w Danii w dwóch częściach, składających się z trzydziestu ośmiu rozdziałów i dwudziestu dwóch artykułów, czy instrukcja o sposobie uprawy lnu w Kurlandii autorstwa Luisa Perrota.

Ostatni rodzaj dokumentów tworzą zestawienia handlowe, takie jak: specyfikacje handlu z Petersburgiem, Rygą za rok 1751, rejestry towarów sprzedanych w Gdańsku w roku 1752 oraz cenniki na niektóre towary.

Informacje konsula hiszpańskiego zawarte w jego korespondencji odnoszą się nie tylko do spraw leżących u podstaw działalności przedstawicielstwa konsularnego oraz wiążą się ze sferą ekonomiczną, ale są także doskonałym źródłem informacji o osiemnastowiecznej rzeczywistości dotyczącej Gdańska, basenu Morza Bałtyckiego oraz Europy Środkowo-Wschodniej.

Skomentowany przeze mnie materiał źródłowy jest tylko wycinkiem z bogatych i częściowo wykorzystanych zasobów archiwalnych, które w dalszym ciągu mogą poszerzać wiedzę oraz dać pełniejszy obraz na temat kontaktów Gdańska z Półwyspem Iberyjskim w ramach szeroko pojętych stosunków polsko-hiszpańskich.

---

polityk i wojskowy, od 9 kwietnia do 15 maja 1754 r. pełnił przejściowo funkcję pierwszego sekretarza stanu.

²⁸ Ricardo Wall y Deverux (1694-1778) – polityk, dyplomata i wojskowy pochodzenia irlandzkiego w służbie Hiszpanii. Od 15 maja 1754 do 9 października 1763 r. pierwszy sekretarz stanu.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- Archivo General de Simancas [AGS], Secretaria de Estado, legajos 6559, 7649, 7650, 7650, 7654, 7656, 7662, 7663, 7681.
- Archiwum Państwowe w Gdańsku [APG], Akta Miasta Gdańska. Korespondencja z lat 1525-1793 i 1808-1813, Hiszpania, sygn. 300, 53/798.

OPRACOWANIA

- B e r n a r d o s M a y o r a l F., La creación del consulado español en el Havre a mediados del siglo XVIII, „Hispania. Revista Española de Historia” 49(1989), nr 172, s. 551-572.
- B o g u c k a M., Handel Gdańska z Półwyspem Iberyjskim w pierwszej połowie XVII w., „Przegląd Historyczny” 60(1969), z. 1, s. 1-23.
- B o g u c k a M., Handel niderlandzko-gdański w latach 1597-1651 w świetle amsterdamskich kontraktów frachtowych, „Zapiski Historyczne” 33(1968), z. 3, s. 171-192.
- B o g u c k a M., Handel zagraniczny Gdańska w I połowie XVII wieku, Wrocław–Kraków 1970.
- C i e ś l a k E., Europejskie powiązania gospodarcze Gdańska w XVIII wieku, „Nautologia” 30(1995), z. 4, s. 1-9.
- C i e ś l a k E., Francuska placówka konsularna w Gdańsku w XVIII wieku: status prawny – zadania działalności, „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego PAU” 90(1999).
- G u i l l a m o n A l v a r e z F. J., Noticias sobre el comercio de la Ciudad Dantzig: La embajada del Conde Aranda en Varsovia (1760-1762), „Annales de Universidad de Murcia” 40(1982), z. 3-4, s. 259-290.
- K u c h a r s k i A., Hiszpania i Hiszpanie w relacjach Polaków. Wrażenia z podróży i pobytu od XVI do początku XIX w., Warszawa 2007.
- P o s c h m a n A., El consulado español en Danzig desde 1752 hasta 1773, „Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos” 40(1919), s. 207-230.
- P r a d e l l s N a d a l J., Diplomacia y comercio: la expansión consular española en el siglo XVIII, Alicante 1992.
- P r a d e l l s N a d a l J., La expansión consular española en siglo XVIII, Rozprawa doktorska, Alicante 1988.
- P r a d e l l s N a d a l J., Los consules españoles del siglo XVIII. Caracteres profesionales i vida cotidiana, „Revista de historia moderna: Anales de la Universidad de Alicante” 10(1991), s. 209-260.
- T a r a c h a C., Prywatna korespondencja hrabiego Arandy z Warszawy (1760-1762), „Roczniki Humanistyczne” 48(2000), z. 2, s. 293-311.

- T a r a c h a C., Ambasada hiszpańska w Polsce w latach 1760-1762. Organizacja i funkcjonowanie, „Przegląd Historyczny” 87(1996), z. 4, s. 769-793.
- T a r a c h a C., Jeszcze o misji Pedro Arandy w Gdańsku w 1761 roku, „Rocznik Gdański” 56(1996), z. 2, s. 17-22.
- T a r a c h a C., Misja Pedro Arandy w Gdańsku. Kilka uwag o handlu gdańsko-hiszpańskim w drugiej połowie XVIII wieku, „Rocznik Gdański” 52(1992), s. 159-186.
- T a r a c h a C., Szpiedzy i dyplomaci. Wywiad hiszpański w XVII wieku, Lublin 2005.

THE SPANISH CONSULATE IN GDAŃSK IN THE SECOND HALF
OF THE 18TH CENTURY – A FEW REMARKS ABOUT RESEARCH POSSIBILITIES

S u m m a r y

Gdańsk, as one of the most important cities in the history of Poland, constantly supplies a lot of research possibilities to people interested in its history. Issues connected with the establishing and functioning of the Spanish consular mission in this Polish port in the second half of the 18th century may be an example. The question, little known in Polish literature, became the subject of a doctoral thesis written at the History and Culture of the Spanish Language Countries at the Catholic University of Lublin. Albeit it had been partly worked out by Spanish historians, it still gives a lot of research possibilities, as Spanish record offices are a perfect basis for broadening the knowledge about the relations between Gdańsk and Spain, and hence about the broadly understood Polish-Spanish relations.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: Gdańsk, Hiszpania, XVIII wiek, konsulat, stosunki polsko-hiszpańskie, Luis Perrot.

Key words: Gdańsk, Spain, 18th century, consulate, Polish-Spanish relations, Luis Perrot.